

Handleiding participatief ontzamelen

Een publieksbenadering
voor het ontzamelen van
streekhistorische collecties

Inleiding

Deze handleiding voor het ontzamen van een museale collectie is geschreven vanuit een participatief perspectief. Het perspectief van de inwoner/burger om gezamenlijk toe te werken aan het afstoten, het ontzamen van museale objecten uit een publieke collectie. De handleiding is geen strikt protocol. Lees deze als een praktische publieksbenadering specifiek gericht op het afstoten van stad/streekhistorische collecties in publiek bezit. Voor dergelijke collecties geldt dat ze voor het overgrote merendeel geschonken zijn door inwoners uit de stad of streek. Vanwege de participatieve aard van het proces is er gekozen voor een praktische benadering omdat deze ruimte biedt voor flexibele bijsturing tijdens het proces waardoor nieuwe inbreng en prioritering vanuit de participanten mogelijk wordt. Ook geeft flexibiliteit in het proces ruimte aan de dialoog en vergroot zo de democratische aard van het proces.

Doelstelling van de publieksbenadering is om aanvullend op de bestaande methodiek *Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen* (2013) en de *Leidraad Afstoten Museale Objecten* (LAMO) 2023 een handleiding te schrijven voor het organiseren van een participatief proces voor het afstoten van museale objecten. In dit opzicht voegt deze participatieve benadering een extra inzicht toe aan de totale toolkit afstoten museale collecties.

De aanleiding voor het geheel of gedeeltelijk afstoten van een museale collectie is voor deze handleiding extern bepaald, namelijk bij het wegvallen van structurele inkomsten uit overheidssubsidie.

De handleiding start met een waardebeoordeling van de objecten zoals omschreven in de methodiek 'Op de museale weegschaal'. Waar de methodiek een praktisch hulpmiddel is voor collectiebeheerders, stelt deze handleiding de publieksbenadering voorop, het perspectief van de inwoner/burger. Vervolgens beschrijft deze handleiding na afloop van het 'waarderingstraject' ook het 'afstotingstraject', het samen gunnen van de

af te stoten objecten aan nieuwe eigenaren. De methodiek uit 'Op de museale weegschaal' richt zich op het waarderen van objecten en verwijst voor afstoting naar de LAMO. In deze handleiding worden zowel de waardering als de gunning in één participatief proces beschreven.

Vanuit een publieksbenadering bezien is de LAMO een professionele richtlijn. Zo stelt de LAMO de professionele omgang met een collectie voorwaardelijk. Ook is de centrale vraag in de LAMO over mogelijke nationale beschermwaardigheid een vraag die veelal geen relevantie heeft voor objecten uit streekhistorische collecties.

Vorbereidende fase

(door collectiebeheerder)

Deze voorbereiding is noodzakelijk om de eigendomsrechten en afspraken gemaakt tijdens de schenking duidelijk op papier te hebben. Een overzicht van alle objecten met de resultaten van de voorbereidingen met betrekking tot de te bespreken collectie is voorwaardelijk voor een goede start van het ontzamen.

Wat is het?

op basis van
Object ID

+

Wat is de
betekenis?

op basis van
waarderingsformulier

=

Waar kan het
naartoe?

op basis van
gunningscriteria

OBJECT ID CHECKLIST

MAAK FOTO'S

Foto's zijn van essentieel belang bij de identificatie en het terugvinden van gestolen voorwerpen. Maak niet alleen foto's van het gehele object maar ook detailopnamen van inscripties, merken en eventuele beschadigingen of reparaties. Leg naast het object een meetlat of een ander object waaruit de verhoudingen blijken.

BEANTWOORD DE VOLGENDE VRAGEN:

Soort object

Wat voor soort object is het (bijv. een schilderij, sculptuur, klok, masker)?

Materiaal en techniek

Van wat voor materialen is het object gemaakt (bijv. koper, hout, olieverf op doek)? Hoe is het gemaakt (bijv. gesneden, gegoten, geëst)?

Afmetingen

Wat is de maat en/of het gewicht van het object? Geef aan welke meeteenheid gebruikt is (bijv. mm, cm of m) en bij welke dimensie de maat behoort (bijv. hoogte, breedte, diepte).

Inscripties en merken

Staan er onderscheidende merken, nummers of inscripties op het object (bijv. een signatuur, opdracht, titel, meesterteken, keurmerken, collectie- of verzamelaarsmerken)?

Karakteristieken

Heeft het object speciale onderscheidende kenmerken die zouden kunnen helpen bij identificatie (bijv. een beschadiging, reparatie of een fabricagefout)?

Titel

Heeft het object een titel die bekend is en waardoor het geïdentificeerd kan worden (bijv. *De Schreeuw*)?

Onderwerp

Wat is er uitgebeeld (bijv. een landschap, veldslag, vrouw met kind)?

Datering

Wanneer is het object vervaardigd (bijv. 1893, vroege zeventiende eeuw, Bronzen Tijdperk)?

Maker

Is bekend wie het object heeft gemaakt? Dit kan de naam van een persoon zijn (bijv. Thomas Tompion), een firma (bijv. Tiffany) of een culturele groepering (bijv. de Hopi indianen).

MAAK EEN KORTE BESCHRIJVING

Hiermee kan extra informatie toegevoegd worden waarmee het object beter geïdentificeerd kan worden (bijv. kleur en vorm van het object, plaats van vervaardiging).

BERG DE DOCUMENTATIE VEILIG OP

Bewaar de informatie over het object op een veilige plaats.

Object / Deelcollectie Waarderingsformulier

Deelcollectie: _____

Objectnummer: _____

Objecttitel: _____

Criteria	1	2	3	Vind je dat een waarde zwaarder weegt dan de andere? Geef dat aan in deze kolom (x).	Argumentatie
Historisch	☐	☐	☐	☐	
Artistiek	☐	☐	☐	☐	
Maatschappelijk	☐	☐	☐	☐	
Beleving	☐	☐	☐	☐	

Ik voel mij een betrokken inwoner van de stad of streek:

ja nee een beetje

Leeftijd:

18-25 jaar 26-35 jaar 36-45 jaar
 46-55 jaar 56-65 jaar 65+ jaar

Postcode: _____

Datum: _____

Paraaf moderator/collectiebeheerder: _____

Criteria	1	2	3
Cultuurhistorisch	Historisch Het object is onbelangrijk of bijna niet belangrijk voor de geschiedenis van de stad of omgeving. Het laat je niet of maar een beetje denken aan een bepaalde periode, persoon, groep, gemeenschap, gebeurtenis, traditie, plaats of activiteit in het verleden.	Het object is een best belangrijk voor de geschiedenis van de stad of omgeving. Het kan je laten denken aan een bepaalde periode, persoon, groep, gemeenschap, gebeurtenis, traditie, plaats of activiteit in het verleden.	Het object is belangrijk of heel belangrijk voor de geschiedenis van de stad of omgeving. Het laat je (heel erg) denken aan een bepaalde periode, persoon, groep, gemeenschap, gebeurtenis, traditie, plaats of activiteit in het verleden.
	Artistiek Het object is niet bijzonder qua ontwerp, concept, uitvoering, vormgeving, techniek of creativiteit en staat ook niet symbool voor een bepaalde stijl, stroming of kunstenaar.	Het object is een beetje bijzonder qua ontwerp, concept, uitvoering, vormgeving, techniek of creativiteit en staat eventueel symbool voor een bepaalde stijl, stroming of kunstenaar.	Het object is (heel) bijzonder qua ontwerp, concept, uitvoering, vormgeving, techniek of creativiteit en staat (sterk) symbool voor een bepaalde stijl, stroming of kunstenaar.
Sociaal-maatschappelijk	Maatschappelijk Het object heeft helemaal geen of maar een beetje betekenis of functie voor een groep of gemeenschap in de stad of omgeving. Niemand of maar weinig mensen hebben er nu een speciale band mee.	Het object heeft betekenis of functie voor een groep of gemeenschap in de stad of omgeving. Sommige mensen hebben er nu een speciale band mee.	Het object heeft een (sterke) betekenis voor of functie voor een groep of gemeenschap in de stad of omgeving. Veel mensen hebben er nu een speciale band mee.
	Beleving Het object roept (bij mij) helemaal of bijna geen emoties op en speelt niet in op de zintuigen.	Het object roept (bij mij) een beetje emoties op en speelt een beetje in op de zintuigen.	Het object roept (bij mij) (heel erg) emoties op en speelt ook erg in op de zintuigen.

Woordenlijst

Artistieke waarde Een object of (deel)collectie heeft artistieke waarde als het kunstzinnig, creatief, of technisch vindingrijk is, of een origineel idee, vorm of functie heeft. Of als het een goed voorbeeld is van het werk van een bepaalde kunstenaar, ontwerper of architect. Ook de mate waarin het een goed voorbeeld is van een bepaalde stijl, ontwerp, stroming telt mee

Beleving Beleving gaat over in hoeverre het bekijken van het object sensaties, emoties en associaties oproept. Het is iets wat je alleen kan ervaren maar tegelijkertijd deelt met een grote groep mensen.

Cultuurhistorische waarden Onder de cultuurhistorische waarden vallen drie criteria: historisch, artistiek en informatief. Zie voor uitleg van deze criteria de verklarende woordenlijst.

Gebruikswaarde De waarde die iets zegt over het gebruik van een object of (deel)collectie in het nu.

Historische waarde Een object of (deel)collectie heeft een historische waarde wanneer het een connectie heeft met belangrijke historische personen, gebeurtenissen, plaatsen, perioden, thema's of gemeenschappen. Of iets zegt over een bepaalde historische periode, proces, ontwikkeling, thema, tijdsbeeld of levensstijl.

Maatschappelijke waarde Een object of (deel)collectie heeft maatschappelijke waarde wanneer een maatschappelijke groep of gemeenschap in het hier en nu een band heeft met het object of de (deel)collectie.

Representatie De mate waarin een object of (deel)collectie symbool staat voor een bepaalde periode, plaats, stijl, stroming, gebruik, thema, gemeenschap, etc.

Sociaal-maatschappelijke waarden De actuele, sociale, religieuze, politieke, maatschappelijke of spirituele betekenis die het object of (deel)collectie voor een groep of gemeenschap heeft. Wanneer de betekenis niet langer actueel is, gaat het om historische waarden.

Waarde De waarde van een object of (deel)collectie is dat wat het belangrijk maakt. Bijvoorbeeld vanuit (getoetst aan/vergeleken met) een bepaalde vraagstelling, referentiekader, vooraf bepaalde criteria of voor bepaalde belanghebbenden. Dit gaat niet om economische waarde, maar kijkt naar andere aspecten.

Waarderen Het geven van waarde aan objecten of deelcollecties op basis van controleerbare argumentatie.

HISTORISCH ERFGOED GAAT OVER IN NIEUWE HANDEN

HET SAMEN VINDEN VAN NIEUWE EIGENAREN

DOELSTELLINGEN ONTZAMELPROCES:

1. Het zorgvuldig en transparant ontzamen van de (deel) collectie van het museum. Dat betekent het overdragen van de geselecteerde objecten aan nieuwe eigenaren.
2. Het betrekken van het publiek – de inwoners – bij het proces van ontzamen. Participatie vinden wij belangrijk, want het zijn de inwoners van de stad en de lokale bedrijven die de afgelopen jaren voor een groot deel hebben bijgedragen aan de groei van de collectie.

Eenzijds faciliteert het museum het rouwproces voor de gemeenschappen die binding hebben en hadden met de collectie. Anderzijds zorgt het project voor een bredere bewustwording van het eigen erfgoed. Samen laten deze objecten de stad aan ons zien, vanuit verschillende perspectieven. Via diverse kunstwerken, historische voorwerpen en design geven zij een tijdsbeeld van de stad.

De inwoners van de stad hebben zo voor een groot deel bijgedragen aan de groei en zichtbaarheid van de collectie. Zij waren schenker, erfgenaam, betrokken bezoeker, verhalenverteller, donateur, vrijwilliger of participant bij tentoonstellingen of educatieve projecten. Zij hebben een andere en evenzo relevante binding met de collectie als de museale professional. Vanuit dit belang kiest het museum ervoor prioriteit toe te kennen aan een lokaal referentiekader en voor het betrekken van een lokaal publiek bij de selectie in het gunningsproces, het proces naar het vinden van nieuwe eigenaren.

GUNNINGSCRITERIA (voorbeeld)

Het museum heeft een 8-tal gunningscriteria opgesteld aan de hand van welke bepaald kan worden bij welke potentiële nieuwe eigenaar een object het beste tot zijn recht komt. De voorkeur voor gunning gaat uit naar een begunstigde die:

1. In een korte inhoudelijke argumentatie aannemelijk maakt dat het aangevraagde object(en) inhoudelijk een goede aanvulling vormt(en) op de eigen collectie en op de maatschappelijke doelstelling(en).
2. Schriftelijk instemt om het aangevraagde object(en) niet binnen een periode van tien jaar na datum van overdracht zelf af te stoten.
3. Een geregistreerd museum is bij de Stichting Museumregister Nederland, of een erfgoedinstelling, archief of bibliotheek met een collectie die is opengesteld en ontsloten voor onderwijs, onderzoek en publiek.
4. De kwaliteit van zorg kan aantonen en garanderen d.m.v. een collectieplan op hetzelfde niveau als een geregistreerd museum. Het gaat hierbij om toepasselijke standaarden voor beheer en behoud, de kwaliteit van de beheeromstandigheden en faciliteiten en het niveau van de expertise.
5. Bereid is, indien van toepassing, de integriteit van een ensemble of deelcollectie intact te houden.
6. Kan aantonen d.m.v. een presentatieplan de verworven objecten te exposeren, en in bruikleen te geven aan partijen die dit verzoeken o.b.v. ruimhartige voorwaarden.
7. Qua behoud, beheer, kennis en toegankelijkheid beter is toegerust om het object over te nemen dan een geïnteresseerd geregistreerd museum, of als er sprake is van culturele meerwaarde binnen de erfgoedinstelling, dan hoeft het geregistreerde museum niet per se voorrang te krijgen.
8. Voldoet aan minimaal vier criteria en bereid is schriftelijk aan te geven binnen een periode van twee jaar na overdracht te streven naar de status van een geregistreerd museum bij de Stichting Museumregister Nederland.

ONVERVREEMDBAAR ERFGOED

De volgende overwegingen, worden door het museum meegenomen in de beslissing bij het vinden van nieuwe eigenaren:

1. Aan de participatieve uitkomsten tijdens het waarderings- en gunningstraject zal door het museum een primair belang worden toegekend in het selectieproces naar nieuwe eigenaren.
2. Naar aanleiding van het samen waarderen met inwoners zal het museum op basis van de uitkomsten een selectie van objecten aanmerken als 'Onvervreemdbaar Erfgoed'.
3. Tijdens de gunningsparlement zittingen kunnen participanten ook stemmen voor het aanmerken van objecten als 'Onvervreemdbaar Erfgoed'.
4. Voor objecten die zijn aangemerkt als 'Onvervreemdbaar Erfgoed', wordt door het museum prioriteit gegeven aan het vinden van een nieuw thuis voor de objecten binnen de eigen gemeente.

GUNNINGSPARLEMENT

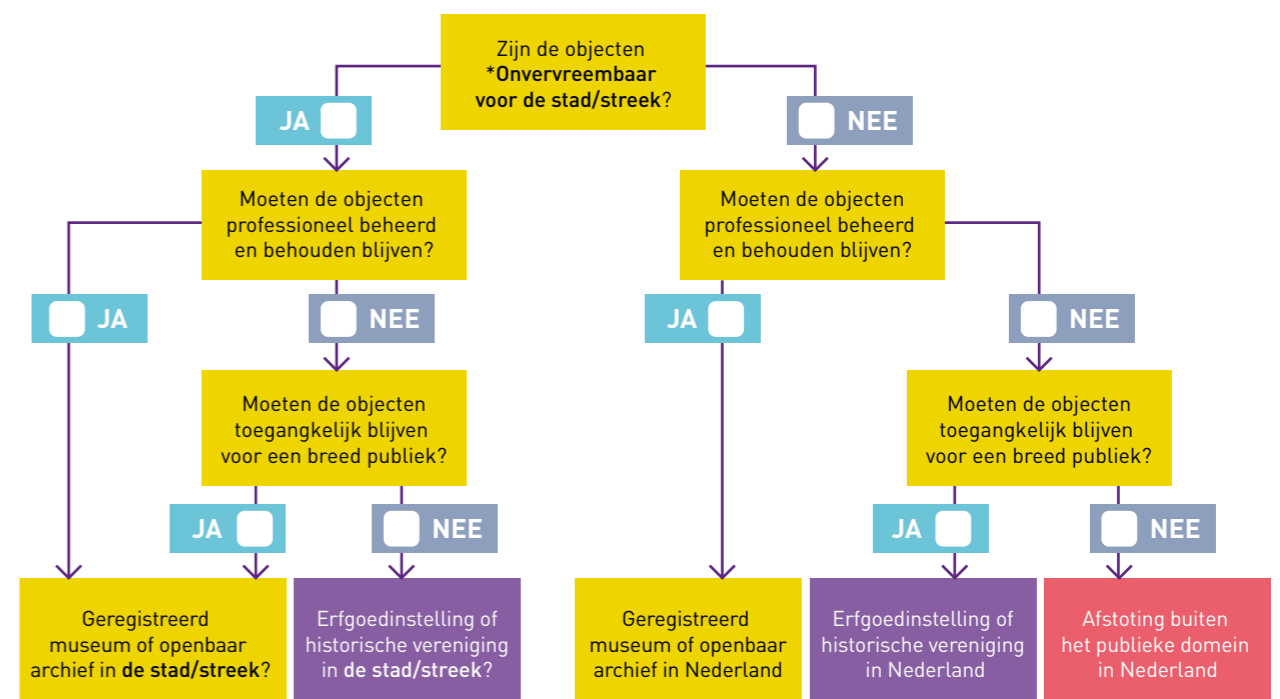
Het museum organiseert Gunningsparlement zittingen. Het parlement wordt gevormd door de inwoners van de stad die fysiek aanwezig zijn. Het team van het museum is als procesbegeleider aanwezig.

Het proces heeft een sterk democratisch karakter waarin collectief (in een parlement) gestemd wordt volgens de stappen in de volgende stemwijzer. In het Gunningsparlement bepalen de inwoners de lokale relevantie van de museale objecten als prioriteit bij het selecteren van nieuwe eigenaren.

Toehoorders/belangstellenden en belanghebbenden van buiten de stad zijn van harte welkom tijdens de zittingen. Zij hebben het recht tot inspraak (max 2 minuten) om bijvoorbeeld de relevantie van een bepaald object/deelcollectie te voorzien van extra duiding en/of om een belang uit te spreken.

***Onder 'Onvervreemdbaar Erfgoed' verstaan we:** Objecten die onlosmakelijk verbonden zijn met de stad/streek en hun waarde significant verliezen buiten deze context.

STEMWIJZER GUNNINGSPARLEMENT

Voorbeeldvragen bij de stappen in het ontzamelproces

Wat is het?

OBJECT/
DEELCOLLECTIE
kenmerken
bespreken

+

Wat is de
betekenis?

OBJECT/
DEELCOLLECTIE
waarderen

=

Waar kan het
naartoe?

OBJECT/
DEELCOLLECTIE
gunnen

Waar kan het naartoe?

Stap 3: Gunnen, op basis van **Gunningscriteria**

Stel een lijst samen van geïnteresseerde of potentiële nieuwe eigenaren. Op basis van de uitkomsten uit het waarderingsproces en de gunningscriteria kan prioriteit gegeven worden en een match gemaakt worden tussen objecten en nieuwe eigenaren.

Bij de fysieke overdracht van het object word er in tweefout een Akte van Overdracht getekend.